

Titkon, bizony

Mélységesen mély a titkok kútja, mondhatnám Thomas Mann szavait követve, igen, akár feneketlennek mondható.

A titkok végtelenül sokfélék, számosak, léptékükben különbözők, vannak nyilvánvaló, átlátható kis titkok, s ezekről legszívesebben eleve azt mondaná az ember, hogy tartsd meg magadnak, barátom, aztán vannak olyan világraszóló titkok, amelyek pusztá említése hallatán a lélegzet eláll és gyökeret ver az ember lába. Habár jómagam őrizkedem tőle, hogy a titok pusztá említésére elálljak a módszeres kutatástól, a titokzatoskodástól pedig mélyen idegenkedem. Csalók és nyerészkedők fegyvere. Zsarolni vele, sakkban tartani. Mintha nagy halkán azt mondanám magamban, nekem ne titkokról tessenek beszélni nagy titokzatosan, hanem tessenek előbb szépen felderíteni a titkot vagy a titkokat, s akkor aztán diskurálhatunk a titok fogalmáról. Ha egyszer kút, akkor legyen, akkor ereszkedjünk a mélyére. Erős hivatásrendi okom van rá, hogy legalább magammal így beszéljek. Attól nem kell tartanom, hogy a mélység, a magasság vagy a sokaság képzelete majd elriaszt. A belső beszédőt senkit nem lehet elriasztani. A hivatásrendi követelmény az erősebb, mintegy átsegít a félelem érzetén. Attól sem kell tartanom, hogy a dolgok végére érhetek. Képességeim amúgy is utamat állják.

Ifjú emberként volt egy visszatérő rémálmom. Úgy fogtam föl, miként egy alapos szakmai eligazítást. Egy ismeretlen kastélyban kellett volna valamit, valamiket vagy valakit, valakiket megtalálnom. Minduntalan csatakosan riadtam föl az álmomból, s azt ismétелgettem, hogy nem tudom. Nem tudom. Álomban tárt ajtókkal nyílt terem teremre és nem volt vége. Amint mentem át ezeken a fényes termeken sehol senkit nem találtam, aki-

től holléte felől érdeklődhettem volna. De hiszen azt sem tudtam volna neki megmondani, hogy kit vagy mit keresnek. Avilai Szent Teréz ezt a meghatározhatatlanul hagyott személyes teret belső várkastélynak nevezte el. Franz Kafka kastélya ugyanennek a belső térnek vagy építménynek a hasonló neve. Álmomban ez a tér lettem én. A keresés műveleti terepe, szisztémája, a keresett tárgy egy személyben, de a keresés okának megnevezése nélkül. Avilai Szent Teréznek nem a hite, hanem az útja lett a fontosabb. Legyen nekem ugyanez akár a végtelenített mélybe ereszkedés. Rettegésre már csak azért sincs okom, hiszen mindig ott fog fellettem fényeskedni a napvilág. Vagy legalábbis mindeddig így volt, fényeskedett, s ezt a jó szokását talán megtartja holnap is. Éjjel a csillagok. Borús időben a szórt fény a csillagvilágból. Heylesebben a fényről szerzett személyes és misztikus tapasztalat. Fénytelenség némi fantáziával elképzelhető, de abban a univerzumban, amelyben mi élünk, s amelyet mi ismerünk vagy nem ismerünk, az abszolút fényelnyelés egyetlen fizikai fenoménja, a fekete lyuk, szintén csak a fény relációjában létezik. S ha ilyen nagy úr a fény és a reláció, akkor ugyan mitől kéne tartanom.

Nem tudnám ugyan megmondani, hogy miért teszem, de az a dolgom, hogy lehetőség szerint minden alkalommal, minden oldaláról megvizsgáljam minden egyes tárgyamat. A tárgyi világ és az emberi személy egyenrangú tárgyam. A titkos és a nyilvánvaló között sincs különbség. Ez is fontos szakmai követelmény. Velük szemben világosságra törekedjem, a kifejezés világosságára, azaz napvilágra hozzak, nevéen nevezek, akkor is, amikor van neve, akár illetlen neve, akkor is, amikor nincs. Körülírjam. Nevére ajánlatot tegyek. Ami persze közelszem akadálytalan művelet. Életem így nem is diadalmenet, hanem a kétségek, a kérdések, a kudarcok, mi több, a visszavonulások és a csődök processziója. Azt sem tagadhatom, hogy felderítő utam minden pillanata és minden négyzetmillimétere hatványosan emeli meg a még felderítendő jelenségek és fenoménok számát. Egy olyan út, amelyen nincs megérkezés. Több lesz a lábjegyzet, mint a főszöveg. Nincs ölbe tett kéz. Nincsenek babérok. Szakadatlanul munkálkodom, de közel sem jutok semminek a végére. Annyit azért bizton elmondhatok, hogy úton vagyok, s ahol úton vagyok, az minden bizonnyal maga a végtelen. Amelyben a rejtély vagy a titok fogalmát mégsem engedhetem oly közel magamhoz, ahogy a nálam szerencsésebb teológusok. Miért ne figyelném, hogy a párhuzamosan mutatkozó két, három, öt vagy harmincöt jelenségben vajon melyek az egyezések, s vajon a hasonlóságok és a különbözőségek rendszerében az egyezések nem a dolgok rejtett szubsztanciájának szerkezetére utalnak-e.

Érdeemes persze már a kezdet kezdetén, legalább egy utalás erejéig inkább megnevezni a titok vagy a titokzatosság fogalmát. Amennyiben a végtelennek van egyáltalán vége vagy kezdete. Ahány ember, annyi az aspektusa, s egyetlen emberben is számtalan vég és kezdet működik, nekem legalábbis ez a tapasztala-

tom. Amikor az ember megnevez, akkor úgymond fogalmilag tisztázza a saját térbeni helyzetét. Ahányszor megváltoztatja, annyiszor kell ismét tisztázni. A teológiai titok fogalma az én napi foglalatosságom tárgyától, még ha vannak is analogikus jellegű összefüggéseik, lényegesen különbözik. Nekem az írásbeliség és a szóbeliség különbözősége, az írásosság művelése a hivatásom és a napi foglalatosságom. Amivel csak azt akarom mondani, hogy nem az univerzálissal, hanem a tárgyival, a tárgyiassal, az élő testben működő eleven személyessel foglalkozom, szintaxisal, grammatikával, s ennek megfelelően marad velük szemben tárgyas a módszerem és a szemléletem. A tárgyiasságtól pedig éppen annyira nem érdemes megrémülni, ahogy a teológiai titok fogalmától sem érdemes megrendülni. Világos, még a mérnöki tudományokkal létrehozott tárgyakkal és szerkezeteknek is vannak kis titkaik, a dédanyám kávédarálójának például csak egy bizonyos szögben lehetett kihúzni a fiókját, hát még azoknak a tárgyakkal és szerkezeteknek, amelyeket nem az egyéni, hanem a kollektív képzelet hozott létre, mint amilyen például az írásosság vagy éppen a teológia. Ezeknek nincs feltalálójuk. Habár ezekkel kapcsolatban is ott marad a kérdés, hogy milyen ősröbbség szakította ki őket a szótlan egésszéből és vajon beszédesen miként épülnek vissza az egyetemembe. Akár az egyetemmel foglalkozzanak, akár az egyénivel, a tárgyival. Hiszen ezt úgy elsőre nemigen tudnánk megmondani. Egy szerkezet egyszerűen csak, s mindig váratlanul tönkremegy, aztán egy idő után ugyanilyen meglepően mégiscsak működik. Egy elektromos kávédarálónak legfeljebb a mesében vagy a költészetben lehet lelke vagy kedélye. A szakember is hitetlenkedve csóválja szép fejét. Nagy vonalakban ismert előtte a működési elv, mégsem tudná megmondani, hogy mi romlott el a szerkezet kapcsolati hálóján, ami most meg bizonyára más okokból megjavult.

Valaki hirtelen a halálán van, s aztán mégis életben marad. Vagy ellenkezőleg, valaki igen intenzíven él, s a szíve minden előrejelzés nélkül megszakad. A nagy okos doktorok ilyenkor azt mondják, hogy hirtelen szívhalál. De hát doktor úr, tegnap még semmi baja nem volt. Az elektromos impulzust adó színsztest elvette a szívtől a szisztolés és diasztolés ütések sajátos, egyénre szabott ritmusát, ennyi történt. Szívizomzat oxigén híján nem szolgál tovább. Hogy miért nem szolgál, ha egyszer ezidáig naponta negyvenezer ütéssel rendesen elvégezte dolgát, s honnan jön egyáltalán a szív munka mindenkire egyénileg jellemző alaptermusa, arra persze senki nem tud válaszolni.

A magam hivatása szerint nem azt kérdezem, hogy mi a szolgálát, vagy mi a szív, mi az élet ritmusa, hanem azt kérdezem, hogy egyetlen néven nevezhető személynek mi a véleménye például a titokról vagy a teológiáról. Nem azt kérdezem, hogy milyen nekem vagy neked ez vagy az az illető, s az ő véleményéről mi az én véleményem. Nincs véleményem. Már Szókratész sem tartotta sokra a véleményt. Hanem azt kérdezem, hogy ki

ő, akinek ekkor meg akkor ez meg az a véleménye. Még azt is megkérdem, hogy az ő szíve vajon miként üt, vajon mennyire meszesednek a nagyrabecsült koszorúerei, szakadatlan szervi működésének vajon mikor és milyen mértékben van a tudatában, mit tesz és mit mulaszt a figyelmével, s ekként alakított, vagy önnön magát alakító öntudatlan és tudatos léte vajon milyen viszonyban áll más élőlények korábbi és mai életével, úgymond a létezéssel. Mindez megannyi relációt, s a relációk sokasága, azaz a megszámlálhatatlanság és a sokirányúság káosza elvileg megrajzolhat valamennyit a közös térben élők közös idejéből, a közös történetükből. A személyes múltak miként épülnek át a közös jelenbe és miként képezik együttesen egyedi jövőképüket. Azaz miként működik az építésre és rombolásra egyként alkalmas fantáziájuk. Miként kinek a viselkedésmódja miként módosítja a kollektív tudást vagy éppen a kollektív tévképzetek rendszerét. Miként simul bele a kollektív tudattartalom a személyes fantáziába, miként robbantja szét, vagy ez az egy személy miként és miért negligálja, fumigálja, vagy éppen miként helyesli, táplálja a tegnap még közösen kialakított viselkedési normát.

S én így aztán a magam hivatásrendjének szabályai szerint a titokkal vagy a titkokkal csupán a személyes adottságok, a személyes tulajdonságok, a személyes pályafutás, úgymond az egyéni sorsélmény szempontjából és összefüggésrendszerében foglalkozom. Szívem joga. Szívem joga és a lelkiismeretem kérdése pedig azt jelenti, hogy minden élethelyzetben, minden körülmények között oly tárgyiasnak és tárgyilagosnak kell maradnom a saját személyem és a saját munkám tárgyával szemben, miként az erősáramú elektromérnöknek a távvezeték korróziós hányadosával vagy az orvosnak a beteg pulzusával szemben. Van pulzusa vagy nincs pulzusa, van áramlás, vagy nincs áramlás az elektromos vezetékben, milyen jellegű a kapcsolószerkezet, miként működik, hányat üt, s milyen körülmények között mondja fel a szolgálatot. Ha nem működik, akkor meghibásodása vajon tipikus vagy atipikus jellegű-e, s így tovább. Ami számomra, illetve az írásbeliség hivatásrendi művelése szempontjából azt jelenti, hogy a személynél valamivel még akkor is fontosabb a reláció, amikor az igen tisztelt személy én vagyok. Amit megfogalmazhatnánk olyaténképpen is, hogy állandó, elkerülhetetlen, kényszeres megismerési szándékom tárgyát nevezi természetes titoknak a teológiai gyakorlat. Valami olyasminnek, ami Istennel kapcsolatos igazságként, azaz nem személyhez kötött tapasztalatként megismerhető; valaminek, aminek elvileg a végére járhatok, habár ehhez előbb olyan többdimenziós hálózati kapcsolatok rendszerét kell megismernem, amelyek adott helyen és adott időben együttműködnek vagy párhuzamosan működnek együtt. Együttműködésük oka és forrása mégis fedett marad. A teológia szempontjából minden teremtett értelem számára hozzáférhetetlen.

Amikor a világgal mint relációval foglalkozunk, akkor nem feledhető, hogy nem csak az embernek, a krokodilnak szintén van két szeme, nem is akármilyen, s ezek ugyanarról a világról egészen más képet adnak, mert más az optikájuk. A krokodil látása nélkül a világ nem világ. Így aztán a keletkező képek azonosságát és különbözőségeiket sem győzőm dicsérni. A kutya szemét, a macska szemét, a bagoly szemét, s így tovább, még a pocok vaksi szemét is, akit a gondviselés inkább a szaglására és a tapintására bíz. Saját élethivatásom szempontjából éppen ez a csudálatos, az egyediségük és a sokaságuk, az optikák, a nézőpontjaik, a perspektíváik sokfélesége és különbözősége. S ezeknek nincs olyan összege, amely a világ egészének szerkezetét kiadná. A tárgyak és személyek létének van próbája és ellenpróbája, de a világ egészének nincs ilyenje. A személyes éppen abban áll, hogy mással nem összevonható, örök divergenciában marad más egyedekkel szemben, holott más sem tesz, konvergenciára törekszik. Csodálat és dicséret helyett emitt fog munkába a teológia, amikor a kinyilatkoztatás titkának fogalmával és a kinyilatkoztatás emberi értelem számára nem hozzáférhető magyarázatával áll elő. Botor dolog lenne azt állítanom, hogy csak azért, mert e két utóbbi felderítése nem az én tudományom, én ezzel nem foglalkozom. Bizony, hogy foglalkozom. Titkon, magamban, csöndesen.